

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені К. Д. УШИНСЬКОГО»

СТОЯНОВА ТЕТЯНА ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 81'255:341=811.111=581(043)

**ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ЮРИДИЧНИХ ДОКУМЕНТІВ
ЮНЕСКО
ІЗ ЗАХИСТУ ПРАВ НА ОСВІТУ**

10.02.16 – перекладознавство

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Одеса – 2019

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі перекладу і теоретичної та прикладної лінгвістики Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник – доктор філологічних наук, професор
Корольова Тетяна Михайлівна,
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», завідувач кафедри перекладу і теоретичної та прикладної лінгвістики.

Офіційні опоненти – доктор філологічних наук, професор
Бондаренко Іван Петрович,
Київський національний університет імені Т. Г. Шевченка,
завідувач кафедри мов і літератур Далекго Сходу та Південно-Східної Азії;

кандидат філологічних наук, в.о. доцента
Карпенко Максим Юрійович,
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, в.о. доцента кафедри граматики англійської мови.

Захист відбудеться «4» жовтня 2019 року о 12 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 41.053.05 Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» за адресою: 65045, м. Одеса, вул. Єврейська, 25.

З дисертацією можна ознайомитися в Науковій бібліотеці К 41.053.05 Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» за адресою: 65020, м. Одеса, вул. Старопортофранківська, 36.

Автореферат розісланий «4» вересня 2019 року.

Учений секретар
спеціалізованої

вченої
ради

Т. А. Дружина

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

У сучасному суспільстві дедалі більше уваги приділяється питанню захисту прав на освіту у світлі стрімкого розвитку міжнародних відносин, а також суттєвіші зусилля докладаються для розширення можливостей доступу до отримання освіти у всьому світі. Визнаним авторитетом із цих питань на міжнародній арені є організація ЮНЕСКО, до кола діяльності якої входить регулювання питань освіти, науки та культури на міжнародному рівні за допомогою нормативно-правових документів на кшталт декларацій, резолюцій, конвенцій тощо. Реферована робота скерована на дослідження питань перекладу цих документів.

Вивченню проблем перекладу юридичних документів приділяли увагу багато науковців, а саме А. А. Віландеберг, Д. С. Касяненко, Т. М. Корольова, О. В. Попова та інші; дослідженням терміносистем текстів із юридичної сфери опікувалися такі вчені як А. Л. Гідора, А. С. Д'яков, І. С. Квітко, А. Я. Коваленко, З. Б. Куделько, В. М. Лейчик, О. Р. Очиров та інші. Спеціальну лексику китайської мови вивчали такі науковці як Н. В. Васильєва, Т. Р. Кияк, О. П. Козоріз, У Лікунь, Фен Чживей, Чжен Шупу та інші.

Проте, незважаючи на наявність низки розвідок у цій сфері, наразі залишається малодослідженою проблема перекладу англійських юридичних документів у галузі освіти китайською мовою, зокрема в аспектах відтворення їхніх лексичних та граматичних особливостей. Зазначена проблема у світлі стрімкого розвитку міжнародних відносин зумовлює **актуальність** пропонованого дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано в межах планової наукової теми кафедри перекладу і теоретичної та прикладної лінгвістики Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» «Теоретичні і прикладні аспекти дослідження типологічних та конкретно-мовних рис сучасного дискурсу» (номер державної реєстрації 0107U000467). Автором досліджено конкретно-мовні риси дискурсу, що є притаманним ситуації міжнародної комунікації, зокрема, у річчій перекладознавства. Тема дисертації затверджена вченою радою Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (протокол № 6 від 24.12.15 р.).

Мета дисертації полягає в комплексному дослідженні лексичних та граматичних аспектів перекладу англомовних документів ЮНЕСКО з захисту прав на освіту китайською мовою.

- описати лексичні та граматичні особливості міжнародних документів (конвенцій, декларацій, резолюцій) та визначити їхню лінгвокультурну специфіку;
- дослідити проблему функціонування юридичної термінології та узагальнити наявні класифікації для англійської та китайської мов;
- здійснити огляд стратегій, тактик і операцій перекладу; узагальнити наявні підходи з урахуванням специфіки англійської та китайської мов;
- висвітлити специфіку вживання стратегій і тактик перекладу для відтворення лексичних особливостей англомовних текстів документів ЮНЕСКО з захисту прав на освіту (конвенції, декларації, резолюції) китайською мовою з урахуванням умови збереження лінгвокультурних особливостей мови перекладу;
- висвітлити специфіку вживання стратегій і тактик перекладу для відтворення граматичних особливостей англомовних текстів документів ЮНЕСКО з захисту прав на освіту (конвенції, декларації, резолюції) китайською мовою з урахуванням умови збереження лінгвокультурних особливостей мови перекладу.

Об’єктом дослідження є тексти англомовних документів ЮНЕСКО з захисту прав на освіту та їхні переклади китайською мовою.

Предметом дослідження є перекладацькі стратегії, тактики й операції, які застосовуються під час відтворення англомовних документів ЮНЕСКО з захисту прав на освіту китайською мовою.

Матеріалом дослідження стали правовстановлюючі документи ЮНЕСКО з захисту прав на освіту, зокрема, декларації: Oslo Declaration – 奧斯陆宣言; Declaration of Berlin – 柏林宣言; Qingdao Declaration (2015) – 青島宣言 (2015); конвенції: Asia-Pacific Regional Convention on the Recognition of Qualifications in Higher Education – 亚洲及太平洋地区承认高等教育资历公约; Convention on Technical and Vocational Education Adopted by the General Conference at its twenty-fifth session – 大会第二十五届会议通过的 «关于技术和职业教育公约»; резолюції: Twenty-eighth Session (Paris, 25 October to 16 November 1955) – 第二十八届会议 (巴黎, 1955年10月25日 – 11月16); 31st Session (Paris, 15 October to 3 November 2001) – 第三十一届会议 (巴黎, 2001年10月15日 – 11月3日) та інші загальним обсягом 1220 умовних сторінок.

Методологічною основою аналізу лексичних та граматичних особливостей перекладу документів ЮНЕСКО з захисту прав на освіту є сукупність ідей сучасної перекладознавчої традиції. У процесі дослідження було використано загальнонаукові методи, такі як: *аналіз, синтез, індукція та дедукція*, а також *кількісний аналіз* результатів дослідження. Класифікація та аналіз матеріалу передбачали застосування загальнолінгвістичних методів (*суцільної вибірки* задля збору фактичного матеріалу дослідження, *структурний* підхід був використаний при аналізі безпосередніх складників для визначення структури термінів документів ЮНЕСКО з захисту прав на освіту, *лінгвістичне спостереження*, що послугувало з'ясуванням лінгвокультурного підґрунтя особливостей відтворення англомовних юридичних термінів документів ЮНЕСКО китайською мовою та *описовий метод*, який сприяв виявленню способів відтворення текстів документів ЮНЕСКО з захисту прав на освіту) і спеціальні перекладознавчі методи (*елементи зіставного аналізу* задля виявлення еквівалентності одиниць перекладу та *трансформаційний*, який дав змогу проаналізувати трансформації, що були застосовані під час перекладу текстів документів ЮНЕСКО з захисту прав на освіту).

Наукова новизна отриманих результатів роботи полягає в тому, що вперше досліджуються особливості перекладу саме англомовних юридичних документів ЮНЕСКО з захисту прав на освіту китайською мовою. У роботі описано й консолідовано наявні у вітчизняному перекладознавстві здобутки в галузі перекладу юридичних документів із захисту прав на освіту, а також уперше було надано опис стратегій, тактик та операцій перекладу при відтворенні англомовних юридичних документів у галузі освіти китайською мовою.

Теоретична значущість дослідження полягає в суттєвому внеску в розвиток вітчизняного та міжнародного перекладознавства завдяки узагальненню й систематизації наявних розвідок із перекладу термінів у сфері освіти, а також лексичних та граматичних особливостей перекладу англомовних документів ЮНЕСКО з захисту прав на освіту китайською мовою. Отримані результати дослідження можуть бути використані в подальших розвідках із перекладу англомовних юридичних документів ЮНЕСКО китайською мовою.

Практична цінність роботи визначається можливістю подальшого застосування теоретичних положень і результатів дослідження в практиці викладання різних аспектів перекладу для (курси «Юридичний переклад», «Судовий переклад», «Лінгвокультурні особливості перекладу», «Переклад

офіційних паперів», «Синхронний переклад» та ін. курси, які пов'язані з перекладом юридичних документів), у курсі лексикології (розділ «Термінологія»), а також для студентів філологічних факультетів у програмі яких розглядаються проблеми перекладацької діяльності. Здобутки даного дослідження також можуть бути корисними для студентів, магістрантів та науковців при написанні кваліфікаційних і дисертаційних робіт.

Апробацію результатів дослідження здійснено на 6 наукових конференціях, з яких 4 є *міжнародними*: «Актуальні напрями сучасної філології» (Україна, Одеса, 2017), «Актуальні проблеми філології і професійної підготовки фахівців у полікультурному просторі» (Китай, Харбін; Україна, Одеса, 2018), «Нове у філології сучасного світу» (Україна, Львів, 2018), «Актуальні проблеми філології і професійної підготовки фахівців у полікультурному просторі» (Китай, Харбін; Україна, Одеса, 2019); *одній* Всеукраїнській науковій конференції «Актуальні проблеми філологічної науки: сучасні наукові дискусії» (Україна, Одеса, 2019), а також на *одній* щорічній звітній науково-практичній конференції викладацького складу кафедри перекладу і теоретичної та прикладної лінгвістики Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (м. Одеса, 2018 р.).

Публікації. Проблематику, теоретичні та практичні результати роботи викладено в десяти одноосібних наукових публікаціях, з-поміж яких чотири статті опубліковано у фахових виданнях, визначених МОН України, одна — у закордонному виданні (Китайська Народна Республіка) і п'ять додатково відображають отримані результати дослідження.

Обсяг і структура роботи. Робота складається з анотацій українською й англійською мовами, списку опублікованих праць автора, вступу, трьох розділів із висновками до них, загальних висновків, списку використаної літератури (203 позиції) та додатків. Дисертаційне дослідження загальним обсягом 194 сторінки (основний текст дисертації становить 171 сторінку). Результати дослідження унаочнено в 15 таблицях та 15 діаграмах.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, сформульовано мету й завдання, схарактеризовано об'єкт та предмет, конкретизовано матеріал дослідження, розкрито теоретичне значення та практичну цінність дисертаційного дослідження, аргументовано вибір застосованих методів та окреслено структуру роботи.

У першому розділі «**Юридичні документи як об'єкт лінгвістичного дослідження**» наведено огляд теоретичних наукових досліджень за темою роботи, подано загальну характеристику документів ЮНЕСКО, а саме – їхню жанрово-стилістичну характеристику, описано структурні, лексичні та граматичні особливості документів із захисту прав на освіту, докладніше розглянуто юридичну терміносистему, зокрема, з боку структури і словотвору. Досліджено перекладознавчі аспекти роботи з юридичними документами та висвітлено методологічні засади дослідження.

ЮНЕСКО є установою міжнародної організації ООН, метою якої є встановлення миру завдяки міжнародній співпраці в питаннях освіти, науки та культури через укладання **нормативно-правових договорів**, які є одним із різновидів **юридичних документів**. У роботі докладно розглянуто особливості офіційно-ділового функціонального стилю, наведено наявні класифікації його підстилів та запропоновано їхню узагальнену таксономію.

Одним із різновидів нормативно-правових договорів є **міжнародні договори**, до яких належить низка документів, серед яких було досліджено **конвенції** (договори, що регулюють певні міжнародні проблеми через утворені взаємні права та обов'язки), **резолуції** (які формально відображають думку або волю органів міжнародної організації) та **декларації** (які є документами, у яких відображаються побажання сторін-учасників організації, що не завжди мають юридично обов'язковий характер). Лінгвістичні особливості, що відрізняють їх від текстів документів інших підстилів офіційно-ділового стилю, стали приводом для їхнього подальшого дослідження.

Характерними граматичними ознаками англомовних документів на синтаксичному рівні є вживання тверджень, що мають імперативний характер (завдяки використанню інфінітивних конструкцій та модальних дієслів); передумання обставини присудку; наявність великої частотності паралельних конструкцій, що ускладнює синтаксичну структуру речення; наведення низки послідовних гомогенних членів речення; екстенсивне вживання спеціальних термінів, значна кількість підрядних речень; на морфологічному рівні характерним є частотне вживання англомовних віддієслівних іменників.

Однією з найважливіших складових тексту офіційно-ділового документа є екстенсивне вживання **термінів**, тобто лексем, що виражають спеціальні поняття, властиві лише конкретній галузі людської діяльності, а під **юридичним терміном** треба розуміти позначення державно-правових понять, за допомогою яких закріплюється зміст нормативно-правових приписів

держави. У цьому дослідженні запропоновано узагальнену класифікацію словотвірних типів термінологічних одиниць (**конверсія, семантичне розширення, запозичення, афіксація, словоскладання, скорочення та аббревіація**), серед яких найбільш частотним способом термінотворення для англійської мови є афіксація, у той час як для китайської — словоскладання; також притаманною англійській мові моделлю є аббревіація, а для китайської її аналогом є скорочення, що можна пояснити належністю цих мов до флективних чи ізолюючих відповідно. Також надано узагальнену структурну класифікацію термінів (**однокомпонентні: прості, похідні, складні та складно-похідні; терміни-словосполучення: двокомпонентні та багатоконпонентні**). Через різницю англійської та китайської мов характерний для них кількісний розподіл структурних типів суттєво відрізняється, так, у китайській мові похідні терміни трапляються набагато рідше, порівнюючи з англійською, одним із прикладів чого може бути двокомпонентний термін 协理专家, де у ролі суфікса є ієрогліф 家, у той час як в англійській мові превалюють похідні терміни, прикладом чого може бути термін *development*; у китайській мові частотними є двокомпонентні терміни-словосполучення, наприклад, 全会, 人权. Поширеним явищем є те, що термін, еквівалентний за значенням в обох мовах, може належати до різних структурних категорій залежно від мови, наприклад, односкладний та двоскладний англійські терміни *science* і *transdisciplinary project* перекладаються за допомогою двоскладного та багатоскладного китайських відповідників 科学 та 跨学科项目.

Лінгвокультурна специфіка мовлення, що використовується в китайських юридичних документах, пояснюються тим, що традиція китайського офіційно-ділового спілкування формувалася з оглядом на усталені, ригідні й чітко регламентовані патерни вербальної поведінки, які з'явилися упродовж тисячолітньої історії імперського Китаю, офіційною мовою якого була суто веньянь. Незважаючи на те, що Рух четвертого травня спричинив перехід на байхуа, китайське офіційно-ділове мовлення зберегло значну кількість мовних елементів того часу на кшталт веньянівських канцеляризмів, наприклад, 为此 (*for that purpose*), 及其 (*and*), або використання чен'юїв на кшталт 营养不良 (*malnutrition*), 健康不佳 (*ill health*) тощо.

У другому розділі «Перекладознавчі засади відтворення англійських текстів документів ЮНЕСКО з захисту прав на освіту китайською мовою» було здійснено огляд та інвентаризацію стратегій, тактик та операцій перекладу, а також було виведено їхні класифікації відповідно до

перекладу англомовних юридичних текстів китайською мовою. Також було проаналізовано особливості відтворення структури англомовних документів китайською мовою.

Поняття **перекладу** в дисертації розглядається у двох напрямках: як результат перекладацької діяльності та як сама діяльність перекладача, що спрямована на інтерпретацію оригінального тексту та відтворення його іноземною мовою. Для досягнення мети перекладу необхідною умовою є дотримання **еквівалентності** та **адекватності** тексту перекладу.

У роботі розглянуто різні теоретико-методологічні підходи до розуміння процесу **комунікації**, так, для нашого дослідження було обрано модель двомовної комунікації В. В. Сдобнікова, що була створена в межах перекладознавства та яка виділяє комунікативні ситуації у двох різних культурах (K_{T1} , K_{T2}), де автор (K_1) повідомлення (TO) в одній комунікативній ситуації (KC_1) створює текст для отримувача (K_2) з метою досягнення певного комунікативного ефекту (KE_1), у разі другої комунікативної ситуації (KC_2), перекладач (Π) має відтворити вихідний текст як текст перекладу ($\Gamma\Pi$), що також матиме певний комунікативний ефект (KE_2) на того, хто його сприймає (K_3). У разі з перекладом юридичних документів досліджуваної сфери, перекладач має створити текст, комунікативний ефект якого буде максимально наближений до комунікативного ефекту першої комунікативної ситуації. При створенні кінцевого повідомлення перекладачем мають враховуватися лінгвокультурні особливості як носія мови K_1 , так і носія мови K_3 , що й забезпечить максимальну близькість KE_1 та KE_2 та, відповідно, адекватність.

Варто зазначити, що під час дослідження проблеми тлумачення юридичних текстів враховується той факт, що міжкультурна комунікація є проявом специфічної перекладацької картини світу, яка визначається як сукупність національно-специфічних віддзеркалень окремих фрагментів у певній мові. Перекладацька картина світу сприяє, з одного боку, збереженню національних мовних особливостей, з іншого — збереженню та відтворенню вихідного смислу тексту. Отже, унаслідок перекладу англомовних документів ЮНЕСКО з захисту прав на освіту китайською мовою отримуємо два відмінні тексти з ідентичним інформаційним наповненням, які належать до різних лінгвокультур. Як приклад можна навести англомовний термін *officer*, який перекладається китайськомовним канцеляризмом 总务, що не є строгим еквівалентом, а значить «той, хто займається загальними справами», проте, є закріпленим згідно з узуальною нормою офіційно-ділового стилю в китайській мові. Під час комунікативного процесу виникає необхідність

врахування не лише суто мовленнєвих аспектів, а й екстралінгвістичних, як от інтенція адресанта, декодування інформації перекладачем, умови сприйняття та розуміння вихідного тексту адресатом тощо.

Досягнення вдалого міжкультурного комунікативного акту передбачає також влучний вибір перекладацьких **стратегій** (під якими розуміємо загальну програму дій перекладача), **тактик** (що витлумачуються як сукупність засобів та прийомів, які використовуються для досягнення поставленої мети) та **операцій** (тобто засобів подолання труднощів у діяльності перекладача, що виникли під час перекладу). Виявлено, що відтворення англomовних документів ЮНЕСКО з захисту прав на освіту здійснено в межах **стратегії комунікативно-рівноцінного перекладу**, оскільки означена стратегія передбачає якомога повніше збереження перекладачем закладеної автором у тексті оригіналу інформації. Теоретичний огляд тактик та прийомів (операцій) перекладу дав змогу надати максимально точний аналіз перекладу досліджуваного матеріалу, так у процесі відтворення текстів документів ЮНЕСКО з захисту прав на освіту застосовано: **тактику виділення та передачі основної когнітивної інформації**, що передбачає приділення уваги перекладу термінів як лексем, що забезпечують точність змісту юридичного документа, а також збереження жанрової належності тексту, які реалізуються внаслідок використання таких операцій: **еквівалентний переклад, транскодування, експлікація, калькування, перестановка, конверсія та лексична заміна; тактика прагматичної адаптації тексту**, у межах якої відбувається відтворення відмінних або й цілком нових для китайської мови за національно-культурною специфікою феноменів англійської мови, що було здійснено завдяки таким операціям: **опущення, модуляція, генералізація, антонімічний переклад; тактика відтворення стилістичних характеристик тексту**, тобто адаптації стилістичного забарвлення англomовного тексту відповідно до норм китайської мови, що реалізується за допомогою використання **міжмовних і перекладацьких відповідностей; тактика відтворення формально-структурних характеристик тексту**, яка є необхідною для збереження характеристик та вимог юридичних документів; **тактика одомашнення та очуження вихідного тексту**, що сприяє максимально точному відтворенню змісту тексту оригіналу з попередньою адаптацією, яка сприяє правильному тлумаченню змісту тексту перекладу.

Відмінною ознакою резолюцій є вища частотність спеціальних термінів та структура паралельних конструкцій, яка є більш простою на відміну від декларацій та конвенцій, де прості паралельні конструкції використовуються

тільки в преамбулі та іноді в додатках, а також у глосарії конвенцій, оскільки структура речень у глосарії декларації є повною.

Вивчення лексичних особливостей досліджуваного матеріалу показало, що частотність англомовних термінів за сферою вживання для декларацій становить: 35 % термінів сфери освіти, 31,9 % – загальнонавчаних, 16,8 % – юридичних, 9 % – спеціальних та 7,3 % термінів різних галузей діяльності, переважно медицини та економіки; для конвенцій: 36,3 %, 29,6 %, 27 %, 1,2 %, 5,9 % відповідно; для резолюцій: 33 %, 32,5 %, 15 %, 13 % та 6,5 % відповідно. Отже, виявлено, що лексичний склад кожного з типів досліджуваних документів ЮНЕСКО з захисту прав на освіту відрізняється залежно від його мети, однак у всіх документах переважає вживання термінів сфери освіти, а на другому і третьому місці за частотністю маємо загальнонавчані та юридичні терміни відповідно. Найбільш наближена кількість юридичних термінів до загальнонавчаних у текстах конвенцій, внаслідок чого зростає юридична вага документа. Кількість спеціальних термінів найбільша в текстах резолюцій, оскільки є необхідність обґрунтування того чи іншого рішення. Їх наявність ускладнює процес перекладу декларацій, через те, що юридична система Китаю та англомовних країн значно відрізняється, виникає необхідність введення до китайського юридичного лексикону нових термінів, про що свідчать дослідження текстів перекладів щодо частотності означених типів термінів. Унаслідок дослідження було виявлено, що значна більшість припадає на загальнонавчані терміни, що пояснюється тенденцією до спрощення китайської юридичної мови для сприйняття народом, однак юристи та перекладачі не відмовляються від використання архаїчних елементів мови, що ускладнює юридичний текст для сприйняття.

У третьому розділі «**Аналіз результатів дослідження з перекладу документів ЮНЕСКО з захисту прав на освіту**» описано способи відтворення термінологічних одиниць згідно з їхньою структурою та сферою вживання, а також способів передавання граматичних конструкцій з урахуванням лінгвокультурних особливостей обох мов.

Дослідження питання відтворення англомовних термінів китайською мовою згідно з критерієм структури показало, що до найчастотніших операцій, що застосовуються в цьому випадку, належить **еквівалентний переклад**, що склав 37,8 % зі 100 % досліджуваних одиниць, з яких 15,2 % припало на відтворення однокомпонентних одиниць (як приклад можна навести *science* — 科学, *commission* – 委员会, *development* — 发展) та 22,6 % – термінів-словосполучень (наприклад, *preventive education* — 预防教育, *distance learning system* — 远距离的学习制度). Використання зазначеної

операції становить найвищий відсоток серед усіх застосованих, що пояснюється насамперед властивостями термінів (однозначність, точність, лаконічність) та наявністю спільних рис у західній та китайськомовній юридичних системах. На другому місці за частотністю застосування в нашій вибірці є **калькування**, яке в процесі відтворення серед однокомпонентних термінів трапляється у 2,4 % випадків (прикладом чого є *post-conflict* – 冲突后, *learner* – 学习者), а серед термінів-словосполучень – у 26,6 % (наприклад, *nongovernmental organizations* – 非政府组织, *research, training and information exchange programme* – 研究、培训和信息交流计划). Ця трансформація використовується загалом у 29 % випадках відтворення всіх досліджуваних термінів. Калькування застосовано для випадків, коли в китайській мові немає відповідника – нові поняття утворюються не через транскодування, а завдяки наданню власним лексемам, у нашому випадку, комбінаціям ієрогліфів, нового значення, що ще раз підкреслює тенденцію китайської мови до збереження власної лінгвокультурної специфіки через утворення нових термінів завдяки словоскладанню. Серед інших трансформацій у 9,7 % випадків застосовуються **конверсії** (трапляються тільки у разі відтворення термінів-словосполучень, наприклад, *open learning* – 开放性的学习, *with respective differences taken in to consideration* – 考虑到各自的差异), у 9,1 % – **лексичні заміни** (трапляються під час перекладу термінів-словосполучень у 7,9 % випадків, прикладами чого слугують *national capacities* – 各国的能力, *pre-service and in-service levels* – 任职前和在职期间 та в 1,2 % – при видворенні однокомпонентних термінів на кшталт *biennium* – 双年期), у 3,9 % – **експлікація** (0,5 % випадків відтворення серед однокомпонентних, наприклад, *catalyst* – 发挥促进作用, та 3,4 % – серед термінів-словосполучень на кшталт *marginalized youth* – 处于社会边缘的青年), у 3,9 % – **модуляція** (у 1,7 % використано означену трансформацію під час перекладу однокомпонентних термінів, як от *diversification* – 系统多样化 та 2,2 % – у разі передавання термінів-словосполучень, наприклад, *educational planning and administration* – 教育规划和教育行政管理), у 2,8 % – **генералізація** (однокомпонентні терміни відтворюються за використанням означеної трансформації у 0,5 % випадків, прикладом чого є *curricula* – 大纲, терміни-словосполучення – у 2,3 % випадків, наприклад, *key modality* – 主要形式). Останні чотири трансформації відіграють важливу роль у процесі перекладу, оскільки вони сприяють, з одного боку, максимальному відтворенню значення вихідного терміну, а з іншого – адаптації тексту перекладу до

китайськомовної лінгвокультури як на лексичному, так і на граматичному рівнях, завдяки чому спрощують сприйняття китайського варіанту носіями мови. У 2,4% випадків **перестановка** трапляється у разі відтворення багатокомпонентних спеціальних термінів, як при перекладі англomовного терміну *the World Conference on Education for All*, китайськомовним відповідником якого є *世界全民教育会议*. Вживання цієї трансформації пояснюється відмінностями в граматичній будові англійської та китайської мов. 1,2% припадає на відтворення багатокомпонентних спеціальних термінів за допомогою **опущення**, метою якого є спростити китайськомовний відповідник, наприклад, *UNDP – 开发计划署*. Відсоток застосування **антонімічного перекладу** (ілюстрацією чого є *scientific and technological literacy – 科技扫盲*) та **транскрибування** (як у прикладі *AIDS – 艾滋病*) склав по 0,1%. Частота їх використання є найменшою, оскільки вживання наведених трансформацій у юридичній літературі не відповідає вимогам офіційно-ділового стилю, так, дуже рідкісним явищем є запозичення через транскрибування, однак термін *艾滋病* належить до сфери медицини, а відтворений англomовний термін антонімічним перекладом належить до сфери освіти. Треба зазначити, що відтворені терміни здебільшого не збігаються із вихідними за належністю до структурного типу: односкладні терміни можуть відтворюватися двоскладними (наприклад, *form – 形式*), однокомпонентні – двокомпонентними (що можна проілюструвати прикладом *committee – 委员会主席团*), двокомпонентні – багатокомпонентними (прикладом чого є *transdisciplinary project – 跨学科项目*) тощо.

Особливістю спеціальних термінів англійської мови є можливість утворення їхніх абревіацій, які в перекладі переважно передаються скороченнями, а іноді, задля уникнення потенційної неоднозначності та полегшення ідентифікації денотата, після наведення китайського відповідника в дужках подається англійська абревіатура, наприклад, *International Standard Classification of Education (ISCED) – 国际教育标准分类法 (ISCED)*.

Було виявлено такі шляхи передання граматичних особливостей англomовних документів ЮНЕСКО з захисту прав на освіту китайською мовою:

- З погляду синтаксичної структури, постанови та пропозиції в англomовних документах, що розглядаються, оформлюються як одне речення, що ускладнено значною кількістю гомогенних членів (зокрема,

обставин і присудків), яке може сягати декількох сторінок. Ця структура має такі особливості:

- передування обставини в англійській мові присудкам для аргументації та структуризації тексту. Під час перекладу таких речень китайською мовою в 43 % випадках гомогенні обставини передаються гомогенними присудками через різницю у вираженні обставин у китайській мові; у 57 % випадках гомогенні обставини, виражені Participle передаються за допомогою обставини, виражені прийменниковою групою, зокрема, часто — через конструкцію 在... 下;
 - вживання директив в англомовних текстах, що виражаються завдяки інфінітивним конструкціям (відтворюються в китайській мові дієсловом (67 %), якому іноді передують прийменникова група (33 %), наприклад, *to enhance the provision* – 进一步... 提供) та модальних дієслів (які у 94 % випадках зберігаються при перекладі, наприклад, *their partners must expand* – 合作伙伴必须... 扩大);
 - наявність великої кількості паралельних конструкцій в англомовних текстах, що оформлюють однотипну інформацію — перелік дій, передумови до них тощо, загальна архітектоніка розташування яких зберігається в текстах мови перекладу задля дотримання структури документа, проте може мати певні граматичні відмінності відповідно до норм мови перекладу;
 - наведення низки послідовних гомогенних членів речення, зокрема це означення і присудки, які ускладнюють англомовні речення з метою максимально точного опису того, про що йдеться, що передаються дослівно задля збереження стилістичного забарвлення, наприклад, *agree to better plan and coordinate* — 赞成更好地规划和协调;
 - відтворення підрядних англомовних речень за допомогою обставини (часто з прийменником) у китайській мові, внаслідок чого в китайській мові превалюють речення, що мають меншу кількість підрядних речень, порівнюючи з англійською мовою, наприклад: *in the countries that are experiencing conditions of fragility* – 在处于脆弱状态下的国家;
- на рівні морфології можливо простежити такі особливості:
- застосування англомовних віддієслівних іменників є частотним та при перекладі китайською мовою найчастіше передаються

іменниками, які не є віддієслівними (у 73 % випадках), або фразеологічними одиницями на кшталт чен'юїв (у 27 % випадках), що пов'язано з ізолюючим типом китайської мови, як от у прикладах: *malnutrition* – 营养不良, *education* – 教育.

Дослідження виявило, що під час відтворення англомовних граматичних особливостей китайською мовою застосовано такі тактики перекладу як відтворення стилістичних характеристик тексту, відтворення формально-структурних характеристик тексту, а також одомашнення та очуження вихідного тексту.

ВИСНОВКИ

Дослідження проблеми перекладу юридичних документів, зокрема міжнародних договорів, наразі є актуальною темою. У роботі розглянуто такі базові поняття міжнародного права як міжнародна організація, нормативно-правовий договір, юридичний документ, міжнародний договір та виокремлено такі типи міжнародних договорів як конвенція, резолюція, декларація та інші, основними складниками яких є назва або титул, преамбула, основна частина, заключні постанови, додатки. Було описано особливості офіційно-ділового функціонального стилю та подано його узагальнену підкласифікацію.

До найбільш поширених граматичних ознак текстів англомовних документів ЮНЕСКО з захисту прав на освіту було віднесено такі синтаксичні ознаки, як передумання обставини присудку, частотне використання директив, паралельних конструкцій, гомогенних членів речення, підрядних речень; серед морфологічних ознак виокремлено збільшену частотність віддієслівних іменників. Серед лексичних особливостей виділено екстенсивне використання термінології, для якої наведено відповідні класифікації в межах англійської та китайської мов: за сферою використання (загальнонавчання, юридичні, технічні), за словотвірним типом (конверсія, семантичне розширення, запозичення, афіксація, словоскладання, скорочення та абревіація) та за структурою (однокомпонентні: прості, похідні, складні та складно-похідні; терміни-словосполучення: двокомпонентні та багатоконпонентні). Найбільший відсоток юридичних термінів та термінів сфери освіти в конвенціях підвищують їхню юридичну вагомість, що, з одного боку, спрощує переклад у випадках, коли поняття обох юридичних систем збігаються, з іншого – ускладнює, у випадках, коли трапляється нове для китайськомовної

юридичної системи поняття. Текст резолюцій ускладнений широким використанням спеціальних термінів, які в китайській мові відтворюються відповідно до вимог китайської мови. Лінгвокультурна специфіка мовлення китайських юридичних документів пояснюється тим, що традиція китайського офіційно-ділового спілкування формувалась з оглядом на усталені стародавні патерни вербальної поведінки, які з'явилися протягом тисячолітньої історії імперського Китаю — офіційно-ділове мовлення зберегло значну кількість мовних елементів того часу на кшталт веньянівських канцеляризмів, чен'юїв тощо.

Перелік розглянутих моделей комунікації дав змогу обрати таку, що включає до складу такий компонент як комунікативний ефект, на який впливають не тільки професійні знання перекладача та володіння ним лінгвокультурними особливостями мови, але також його вміння враховувати їх у процесі відтворення тексту оригіналу іноземною мовою з урахуванням екстралінгвістичних аспектів комунікативного процесу, особливо в умовах відмінних англомовної та китайськомовної лінгвокультур.

У межах дослідження обраного матеріалу було застосовано стратегію комунікативно-рівноцінного перекладу, яка передбачає введення таких тактик як виділення та передаванні основної когнітивної інформації, відтворення стилістичних характеристик тексту, відтворення формально-структурних характеристик тексту, одомашнення та очуження вихідного тексту, у межах яких були застосовані операції як еквівалентного так і трансформаційного перекладу (серед яких було виокремлено такі операції, як транскодування, експлікація, калькування, перестановка, граматичні та лексичні заміни, опущення, модуляція, конкретизація, генералізація, антонімічний переклад та компенсація).

Зазначені способи перекладу розглянуто в практичній частині дослідження, що дало змогу виявити такі закономірності серед відтворення англомовних термінів китайською мовою: 1) найчастіше застосованою операцією під час перекладу є використання еквівалентних одиниць (37,8 %); 2) серед трансформацій найбільш поширеною є калькування (29 %), рідше трапляється конверсія (9,7 %), лексичні заміни (9,1 %), експлікація (3,9 %), модуляція (3,9 %) та інші (6,6 %). З'ясовано, що здебільшого китайськомовні відповідники англомовних термінів не збігаються за критерієм структури. Спеціальні англомовні терміни документів ЮНЕСКО з захисту прав на освіту, що є назвами структур, організацій, конференцій тощо, частіше подаються як аббревіатури, а їхні китайськомовні відповідники можуть бути у вигляді скорочень. Такі терміни належать виключно до категорій термінів-

словосполучень та відтворюються за допомогою таких трансформацій як калькування (68,8 %), перестановки (15 %), генералізація (7,4 %), опущення (8,6 %), а еквівалентний переклад та транскрибування трапляються тільки у 0,2 % випадків відтворення спеціальних термінів. Вдавання до зазначених трансформацій сприяє реалізації обраних тактик, метою яких є зберегти вихідний зміст інформації внаслідок лексичних, граматичних та стилістичних засобів мови перекладу, які, з огляду на відмінні лінгвокультурні особливості, мають різний характер на кшталт використання алфавітної та ієрогліфічної системи знаків, розвитку юридичної системи в умовах активної міжнародної діяльності демократичних країн та ізольований розвиток імперського Китаю, що в першому випадку призвело до розвитку термінологічного апарату та доступності офіційно-ділового стилю широким масам, а в другому – до дотримання застарілих традицій офіційно-ділового стилю веньяня, що ускладнює доступність змісту юридичних документів.

До особливостей відтворення характерних граматичних ознак документів ЮНЕСКО з захисту прав на освіту було віднесено на синтаксичному рівні відтворення китайською мовою англомовних речень, де: 1) в англійській мові низки обставин передують присудкам, що у 57 % випадках перекладається за допомогою обставин, виражених прийменниковими групами та у 43 % – гомогенними присудками; 2) англомовні інфінітивні конструкції передаються у 67 % дієсловом, якому передують прийменникова група у 33 % випадках; 3) модальні дієслова у 94 % відтворюються модальними словами в китайській мові та в 6 % опускаються при перекладі; 4) паралельні конструкції під час перекладу зберігають свою структуру, проте граматичні ознаки відтворюються відповідно до норм мови перекладу; 5) англомовні гомогенні означення та присудки відтворюються дослівно для того, щоб зберегти стилістичні ознаки тексту; 6) підрядні англомовні речення в китайській мові у ролі відповідника мають обставини, що часто супроводжуються прийменником та відповідають лаконічній структурі китайського речення. На морфологічному рівні простежується вживання значної кількості віддієслівних іменників в англомовних текстах, які при перекладі китайською мовою у 73 % відтворюються іменниками та у 27 % – фразеологізмами, що пояснюється ізолюючим типом китайської мови.

Проведене дослідження довело, що якість перекладу англомовних документів ЮНЕСКО з захисту прав на освіту китайською мовою обумовлена історико-культурологічними особливостями мови перекладу, а саме: ієрогліфічною системою, вживанням веньянізмів, відсутністю запозичень, поширенням синтетичних граматичних структур (замість

аналітичних в англійській мові). Усе вищевикладене забезпечує більшу лаконічність китайськомовного тексту, порівнюючи з англomовним. Варто зазначити, що адекватність перекладу значною мірою залежить від професіоналізму перекладача, його знання лінгвокультурних особливостей двох народів, а також його особистого досвіду в міжнародному спілкуванні.

Набутки проведеного дослідження, у світлі щораз більшої глобалізації, сприятимуть веденню вдалої міжнародної комунікації. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні особливостей двостороннього перекладу юридичних документів українською та китайською мовами.

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ДИСЕРТАЦІЇ ВІДОБРАЖЕНО В ТАКИХ ПУБЛІКАЦІЯХ:

Наукові праці, у яких опубліковані основні наукові результати дисертації, у фахових виданнях України:

1. Стоянова Т. В. Особливості відтворення англomовних юридичних документів китайською мовою. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. Лінгвістичні науки.* № 25. Одеса, 2017. Вип. 25. С. 82–88.
2. Стоянова Т. В. Проблеми класифікації юридичної термінології та її переклад. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. Лінгвістичні науки.* Одеса, 2018. Вип. 27. С. 189–196.
3. Стоянова Т. В. Лінгвальні особливості документів ЮНЕСКО з захисту прав на освіту. *Наук. зап. Нац. Унів-ту «Острозька академія».* Острог, 2019. Вип. № 5(73). С. 173–177.
4. Стоянова Т. В. Філософські основи перекладу англomовного тексту китайською мовою. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. Лінгвістичні науки.* Одеса, 2019. Вип. 28. С. 177–186.

Наукова праця, у якій опубліковані основні наукові результати дисертації, у зарубіжному спеціалізованому виданні:

5. Stoianova T. V. 以联合国教科文组织保护教育权力文件为例分析正式文件教育类专业名词使用特点. *Modern Vectors of Science and Education Development in China and Ukraine.* Odessa, Harbin, 2018. Issue 4. P. 81–85.

Наукові праці апробаційного характеру:

6. Стоянова Т. В. Особливості відтворення англomовних юридичних термінів китайською мовою. *Актуальні напрями сучасної філології: матеріали міжнародної науково-практичної конференції*. Одеса: Міжнародний гуманітарний університет, 2017. С. 93–95.
7. Стоянова Т. В. Жанрово-стилістична характеристика юридичних документів. *Нове у філології сучасного світу: матеріали міжнародної науково-практичної конференції: м. Львів, 8–9 червня 2018 р.* Львів, 2018. С. 28–29.
8. Стоянова Т. В. Жанрово-стилістична характеристика документів ЮНЕСКО з захисту прав на освіту. *Актуальні проблеми філології і професійної підготовки фахівців у полікультурному просторі: Міжнародний журнал*. Харбін: Харбінський інженерний університет, 2018. С. 53–55.
9. Стоянова Т. В. Лінгвальні особливості міжнародних документів у світлі міжнародної діяльності. *Актуальні проблеми філологічної науки: сучасні наукові дискусії: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Одеса, 22–23 березня 2019 року*. Одеса: Міжнародний гуманітарний університет, 2019. С. 70–73.
10. Стоянова Т. В. Перекладознавчі аспекти роботи з документами ЮНЕСКО з захисту прав на освіту. *Актуальні проблеми філології і професійної підготовки фахівців у полікультурному просторі: Міжнародний журнал*. Харбін: Харбінський інженерний університет, 2019. С. 22–24.

АНОТАЦІЯ

Стоянова Т. В. Особливості перекладу юридичних документів ЮНЕСКО із захисту прав на освіту. — Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.16 — перекладознавство. — Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», МОН України. – Одеса, 2019.

Дисертаційне дослідження присвячено особливостям перекладу англomовних юридичних документів ЮНЕСКО з захисту прав на освіту китайською мовою. Надано жанрово-стилістичну характеристику досліджуваних документів; схарактеризовано їхні лексичні та граматичні особливості; розглянуто особливості термінів на матеріалі дослідження, а

також висвітлено теоретичні та практичні перекладознавчі аспекти роботи з англomовними юридичними документами. Запропоновано узагальнені класифікації термінів. Зроблено інвентаризацію та кодифікацію наявних у сучасному перекладознавстві стратегій, тактик та операцій перекладу, що використовуються в процесі відтворення юридичних документів іншою мовою. У дослідженні вивчено специфіку використання різноманітних стратегій, тактик та операцій із наведенням кількісних показників для адекватного перекладу описаних лексичних та граматичних особливостей англomовних документів ЮНЕСКО з захисту прав на освіту китайською мовою з урахуванням лінгвокультурних особливостей обох мов.

Ключові слова: переклад, юридичні документи ЮНЕСКО з захисту прав на освіту, термін, перекладацькі стратегії, тактики та операції, лексичні та граматичні особливості.

АННОТАЦІЯ

Стоянова Т. В. Особенности перевода юридических документов ЮНЕСКО по защите прав на образование. — Рукопись.

Диссертация на соискание учёной степени кандидата филологических наук по специальности 10.02.16 — переводоведение. — Государственное учреждение «Южноукраинский национальный педагогический университет имени К. Д. Ушинского», МОН Украины. — Одесса, 2019.

В работе рассмотрены базовые понятия международного права. Описаны особенности официально-делового функционального стиля и представлена его обобщенная подклассификация. В китайском языке преобладают предложения, которые имеют меньшее количество придаточных частей по сравнению с английским языком. Среди лексических особенностей выделены экстенсивное использование терминологии и приведены различные терминологические классификации для английского и китайского языков. Освещены лингвокультурные особенности указанных документов.

В рамках исследования выбранного материала была применена стратегия коммуникативно-равноценного перевода, которая предусматривает применение таких тактик как выделение и передача основной когнитивной информации, воспроизведение стилистических характеристик текста, воспроизведение формально-структурных характеристик текста, одомашнивание и очуждение исходного текста, в пределах которых были применены как эквивалентный так и трансформационный перевод (были выделены такие трансформации, как транскодирование, экспликация,

калькирование, перестановка, грамматические и лексические замены, опущения, модуляция, конкретизация, генерализация, антонимический перевод, компенсация).

Указанные способы перевода рассмотрены в практической части исследования, что позволило выявить следующие закономерности среди воспроизведения англоязычных терминов на китайском языке: 1) наиболее частой операцией в ходе перевода является использование эквивалентных единиц; 2) среди трансформаций наиболее распространённой является калькирование, реже встречаются грамматические замены, лексические замены и другие. Установлено, что в большинстве случаев на китайском соответствия англоязычных терминов не совпадают по критерию структуры. Специальные англоязычные термины документов ЮНЕСКО по защите прав на образование представлены названиями структур, организаций, конференций. Такие термины воспроизводятся с применением калькирования, перестановки, генерализации, опущения, а эквивалентный перевод встречается реже всего. Грамматические особенности англоязычных конструкций представлены частым использованием императивных конструкций, параллельных конструкций, гомогенных членов предложения, предшествованием обстоятельства сказуемому, использованием большого количества отглагольных существительных.

Ключевые слова: перевод, юридический документ ЮНЕСКО по защите прав на образование, термин, переводческие стратегии, тактики и операции, лексические и грамматические особенности.

ABSTRACT

Stoianova T. V. Translation Peculiarities of UNESCO Legal Documents Protecting Rights to Education. — Manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Philology. — Specialty 10.02.16 — Translation Studies. — The State Institution «South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky», Ministry of Education and Science of Ukraine. — Odesa, 2019.

The presented thesis is dedicated to the problem of translation of UNESCO legal documents protecting the right to education (from English into Chinese). The genre and stylistic peculiarities of these documents are examined, the system of legal terms is presented, the principal aspects of translation theory and practice that deal with legal documents are stated. Generalized classifications of terms are suggested. The strategies, tactics, and operations present in the realm of contemporary translation theory studies of legal documents are enumerated and

codified. The peculiarities and quantitative data concerning the usage of the above-mentioned strategies, tactics, and operations in the process of adequate translation of the enumerated lexical and grammatical features of UNESCO legal documents protecting rights to education (from English into Chinese) are presented, special attention is paid to linguacultural specificity of these two languages.

Key words: translation, UNESCO legal documents protecting the right to education, term, translation strategies, tactics, and operations, lexical and grammatical peculiarities.